

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

ПОВЕРНЕННЯ ДО РОЗУМУ. РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ ВІКТОРА АНДРУЩЕНКА «ПРОСВІТНИЦЬКА ОДІССЕЯ РОЗУМУ»

*RETURN TO REASON. A REVIEW OF VIKTOR ANDRUSHCHENKO'S BOOK "THE ENLIGHTENMENT
ODYSSEY OF THE MIND"*

Михайло Бойченко

У сучасну важку добу, коли в усьому світі наростають політична турбулентність і нестримний популізм, а присмерк здорового глузду визначають як новий суспільний тренд (наприклад, вислів «гниття мізків» – brain rot – Оксфордський словник визнає терміном 2024 року у англомовному світі) особливо цінно не просто зберігати здатність до тверезої і раціональної оцінки подій, але й силу розумного оптимізму.

Пропонована широкій українській аудиторії книга доктора філософських наук, професора Віктора Петровича Андрущенко є цікавим поєднанням академічної глибини аналізу і художньої форми дружньої оповіді. Не лише назва книги апелює до класики світової літератури, але і її зміст своїм подекуди епічним пафосом, а подекуди і героїчним етосом надає науковим аргументам автора ціннісної ваги і історичної правдивості. Ця книга є свідченням сучасника і інтелектуального учасника справедливої війни України проти навали неспровокованої і брутальної російської імперської повномасштабної воєнної агресії, яка повністю себе проявила на увесь світ після 24 лютого 2022 року, але триває у своїх прихованих формах вже понад три століття.

Як і у «Одіссеї» Гомера, у нинішній праці Віктора Андрущенко головна фабула твору зумовлена подіями страшною війни і автор пропонує читачам спільно шукати шлях до омріяного миру як втраченої домівки, від якої ми ніколи не відмовимося. І як у класичному творі Гомера, цей шлях може підказати лише розум людини, яка вірно любить свою Батьківщину. А хіба розум може бути іншим? Хіба ж не є безумством поневолення інших народів, вбивства і гвалтування сотень тисяч невинних – усе те, чим російська імперія займається століттями. Саме цьому наважилася нарешті покласти край Україна. Саме тому на нас спрямовані вдячні погляди і світлі надії усіх тих, кого росія встигла принизити і пограбувати не лише в Україні, але й у інших країнах Європи і Азії. На українців також покладають свої сподівання усі друзі демократії у світі – і саме тому спрямовують Україні свою руку допомоги.

Але не лише демократичні цінності і щирий патріотизм проходять нині випробування в Україні – увесь світ очікує від нас того, що у горнилі війни згорить усе вторинне і наносне, а залишиться лише криця правди і честі. Залишиться лише істинне і стліє усе облудне. Саме тому автор рецензованої книги звертається до розуму – як тієї провідної нитки Аріадни, яка здатна вивести з лабіринту постправди і затьмарення мислення, вивести до сонця істини і ясного бачення речей, якими вони є насправді.

Цими міркуваннями зумовлена побудова основної структури книги як проходження щаблів здобуття, загартовування і належного застосування розуму, яке потребує сучасного аналога подвигів Геракла: очищення від рудиментів і атавізмів Авгієвих стаєнь радянщини, жорстке і послідовне протистояння багатоголовім гідри російської імперської сваволі, делікатне зважування варіативних шляхів розуму у пошуку безсмертної істини, рівноцінної золотим яблукам Гесперид, прокладання шляху через усю Європу для закладання Гераклових стовпів раціональності для сучасної освіти і науки, нарешті – приборкання Цербера повоєнної розрухи. Усі ці подвиги сучасна людина здатна зробити будучи більше не так тілесно всемогутнім Гераклом, як інтелектуально сміливим і хитромудрим Одісеєм. До цієї ідеї і підводить у книзі «Просвітницька одіссея розуму» різними непомітними, але захоплими стежками свого оповідного стилю її автор.

Невтомно і послідовно цей шлях лицаря науки і освіти через роки йде і веде читачів за своєю думкою і сам Віктор Петрович Андрущенко: згадаймо його знакові і етапні не лише для нього самого, а й для українського освітянського та наукового загалу праці – «Організоване суспільство» (у двох томах) (2006), «Світанок Європи» (2012), «Феномен освіти» (у п'яти книгах) (2020), «У пошуках свободи» (2023). І це лише основні одноосібні і монографічні видання цього творчого і плідного автора. А скільки ще його праць, які є збірками його статей і виступів, скільки праць у творчому тандемі чи у «троїстому союзі» – передусім з Леонідом Губерським і Миколою Михальченком. Скільки було випущено колективних монографій за редакцією академіка НАПН України, члена-кореспондента НАН України Віктора Андрущенко? Десятки і десятки... Тому нова книга є не лише свідченням незгасимості освітнього розуму в Україні, але й етапною у тривалій невпинній рефлексії автора на одну велику тему – стратегічної ролі освіти у суспільному розвитку України.

Не дивно, що людина з таким розвиненим концептуальним баченням перспектив розвитку

освіти і суспільства є керівником сотень дисертаційних досліджень, серед яких понад півсотні докторських дисертацій з соціальної філософії та філософії освіти, натхненником і керівником виконання численних успішно виконаних наукових тем. Не лише свій масштабний академічний досвід, але й свій величезний досвід топ-менеджера вищої освіти, багаторічного ректора провідного українського та європейського педагогічного університету автор вклав у свої праці. І нова книга Віктора Андрущенка є згустком концептуального мислення, яке не лише узагальнює вже пройдений шлях – власний і сотень своїх учнів –, але й надає концептуальні орієнтири і евристичні підказки для сотень майбутніх наукових досліджень у сфері філософії, педагогіки, соціальних і гуманітарних наук.

Можна бути впевненим у щасливому плаванні цієї книги у морі читацьких зацікавлень: вона обіцяє не лише пригоди і дива Одисеї, але й пророкує їх щасливе завершення, як і у класичному творі величного Гомера. Варто лише побажати перекладу цієї праці англійською мовою – аби і закордонний читач міг долучитися як до українського досвіду розумного подолання лихоліть війни, так і до того, що допомагає українцям їх долати – до невтомного і працьовитого розуму.